

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ОДСЕКА ЗА ФИЛОЛОГИЈУ ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Наставно-научно веће Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу, на седници одржаној 18. децембра 2017. године (одлука бр. 01-5107), предложило нас је, а Стручно веће за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, на седници одржаној 11. јануара 2018. године (одлука бр. IV-02-1206/19) именовало је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Хумани и постхумани идентитет јунака у романима Хуана Гојтисола* кандидаткиње *Јелице Вељовић*. Захваљујући на поверењу, Наставно-научном већу Одсека за филологију подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Опис докторске дисертације

Текст докторске дисертације *Хумани и постхумани идентитет јунака у романима Хуана Гојтисола* Јелице Вељовић има укупно 419 страница текста нормалног (1,5) компјутерског прореда и структуриран је у следеће целине: Наслов, Идентификациона картица докторске дисертације, Садржај, Резиме и Кључне речи (на српском и на енглеском језику) (стр. 1-4), 1. Увод (стр. 5-9), 2. Испитивање хуманизма: ка постхуманизму (стр. 10-90), 3. Феномен идентитета у перспективи друштвених наука (стр. 91-129), 4. Шпанска послератна стварност и шпански послератни роман (стр. 130-153), 5. Хуан Гојтисоло: од живота до текста и *viceversa* (стр. 154-173), 6. Од потраге за идентитетом до деконструкције идентитета: „Трилогија Алвара Мендиоле” (стр. 174-257), 7. Постмодернистичко превредновање хуманитета и идентитета у романима *Призори након битке* и *Прогнан са свих страна* (стр. 258-321), 8. Постхуманистичко превазилажење идентитета у Гојтисоловим романима (стр. 322-384), 9. Закључак (стр. 385-396), 10. Литература (стр. 397-419).

Уводно поглавље представља преглед теоријског и методолошког оквира кроз који ће се проучавати идентитет јунака у одабраним романима Хуана Гојтисола: „Трилогија Алвара Мендиоле”: *Знаци идентитета*, *Гроф дон Хулијан* и *Хуан без Земље*, затим романи *Призори након битке* и *Прогнан са свих страна*.

Друго поглавље: Испитивање хуманизма: ка постхуманизму је тематски подељено на два потпоглавља, од којих је прво подељено на два одељка, а друго на пет. Представљајући хуманизам као идеолошку парадигму која је условила развој модерног хуманитета, кандидаткиња предочава последице које су изазване постулатима хуманизма у историји човечанства, указујући на разлоге за преиспитивање порекла, валидности и веродостојности хуманистичких постулата. Хуманизам је представљен из перпективе филозофских теорија 20. века, као што су постструктурализам, постмодернизам, постколонијализам и деконструкција. На овај начин кандидаткиња из шире теоријске и друштвене перспективе даје образложење за критиковање и превазилажење хуманизма као априорног система модерног човечанства. У *првом потпоглављу*, под насловом „Постмодернизам и хуманистичке илузије“, кандидаткиња образлаже критике хуманизма са аспекта постмодернистичких аутора и теорија, упућујући на основне елементе и метанаративе хуманистичког система који су кроз ове теорије испитивани и стављани под сумњу: присуство, порекло, прогрес, историја,

метафизика, значење и идентитет. Истиче се и важност постмодернистичког анализирања језика и језичког знака, основа разумевања текстова и стварања идентитета модерног субјекта. У првом одељку овог потпоглавља, под насловом „Критички погледи на постмодернизам: замке и обмане ‘постмодерног стања’“ кандидаткиња је истакла двосмисленост и парадоксалност постмодернистичких теорија и увођења нове перцепције света, посебно узимајући у обзир феномене транснационалног империјализма, медијских симулација, мултинационалног капитализма и постмодерне меланхолије. У другом одељку овог потпоглавља, под насловом „Ка деконструкцији и превазилажењу ‘метафизике присуства’“ кандидаткиња представља деконструкцију као филозофски правац који је након постструктурализма и постмодернизма донео иновативна читања и анализу, како текстова, тако и свих других значењских система попут метафизике, логоцентризма, етноцентризма и слично. Ове теорије и концепти представљени су у светлу утемељивања теоријског пута развоја савремених мисли о човеку које имплицирају превазилажење успостављеног и владајућег хуманистичког система. Друго потпоглавље насловљено „Постхуманизам: опасност или потреба за новим хуманизмом“ представља дијахронијски преглед развоја постхуманизма као новог правца у друштвено-хуманистичким наукама, утемељеног на свим претходно изложеним промишљањима о човеку савременог доба, а који прати развој човека у новим технолошки и биоинжењерски унапређеним животним условима. У овом потпоглављу се расправља о измењеној перцепцији човека и о преображају његове средине, о новим условима људског развоја, феноменима и субјектима који чине животну средину поред самог човека, као и о релацијама које човек развија са истима. Фокус је преваходно на технолошким и биоинжењерским достигнућима човековог рада, који доносе проблематизацију онога што подразумева *anthropos*. У првом одељку овог потпоглавља, под насловом „Промена људске суштине: антихуманистичка и трансхуманистичка претња“ износи се низ различитих ставова према технолошки унапређеном човеку и његовој модификованој средини. Кандидаткиња је узела у обзир различите погледе на постхуманизам, антихуманизам и трансхуманизам, међутим, истичу се ставови да постхуманизам пре свега имплицира постантропоцентризам, будући да тежи поткопавању дискурса хуманизма који је целокупну сферу живота центрирао на човека, као и да постхуманизам представља својеврсни метахуманизам, будући да захтева темељно критичко истраживање хуманистичких вредности, категорија и значења. У наредном одељку, „Човек киборг“, кандидаткиња представља феномене киборга и киборгизације модерног субјекта, у спрези са постхуманистичким концептима и теоријама, а са фокусом на измену човековог идентитета и суштине. Трећи одељак, „Децентрирање и измештање хуманитета ка виртуелности“, представља анализу утицаја машинских и информационих технологија на измењеност концепта места и простора, што је условило дематеријализацију стварности, и превођење човека и његове егзистенције у компјутерску симулацију и виртуелну средину. Циљ овог испитивања је да се покаже како технолошко напредовање у правцу унапређења човекове средине кључно утиче на човекову перцепцију себе самог, као и на његово децентрирање у конституисању идентитета. У одељку под насловом „Кодирање стварности и онто-технологија: сајбер простор, сајбер култура и виртуелна стварност“ конкретније се говори о феноменима виртуелног и сајбер простора, као и сајбер културе који су настанком ових простора покренути. Као кључне представљене су поставке у вези са утицајем ових феномена на дереализацију стварности, трансфере животног искуства из виртуелног у стваран простор, али и на нове модусе енкултурације човека, његовог успостављања кроз нове системе комуникација и друштвених заједница, као и његовог експериментисања са сопственим идентитетом. У

последњем одељку насловљеном „Политике постхуманизма и виртуелне стварности кроз књижевност и теорију“ даје се увид у везе постхуманистичког разумевања човека и феномена виртуелне стварности и сајбер простора у књижевно-уметничким текстовима, књижевним критикама и теоријама. Поред тога, кандидаткиња је дала увид у нове теоријске концепте којима се проширује традиционално поимање текста под утицајем постепеног развоја технолошког виђења света и информационих технологија, које имплицирају себи својствене представе и употребе текста. Кандидаткиња је указала на проширене могућности тумачења текста, као и неминовне нове релације између књижевног текста и технолошких, медијских и информатичких категорија, а акценат је стављен и на низ промена које ове нове релације доносе у парадигми друштвено-хуманистичких наука.

Треће поглавље: Феномен идентитета у перспективи друштвених наука, подељено је на пет потпоглавља и у њему кандидаткиња излаже различите теоријске приступе разумевању, тумачењу, представљању, анализирању и конституисању идентитета у широј перспективи друштвено-хуманистичких наука, стављајући акценат на њихове промене кроз време и појаву различитих друштвених и историјских феномена. *Прво потпоглавље*, насловљено „Картезијанско обликовање субјекта и идентитета: *pro et contra*“ представља концепцију идентитета модерног човека у периоду утемељивања модерног човечанства, при чему је фокус на картезијанској филозофији и Декартовом моту *Cogito, ergo sum*. Кандидаткиња је указала на развој картезијанских постулата везаних за сопство, разум, личност и свест кроз историју модерног човечанства и њихов утицај на конституисање и схватање идентитета. С друге стране, ауторка је приказала како је у 19. веку са Ничеовом филозофијом започета разградња оваквог поимања субјекта и идентитета. Овај смер тумачења идентитета се преноси и на *друго потпоглавље*, „Идентитет и илузије идентитета у светлу другости и егзила“, у коме се развијају идеје о разбијању јединственог, једнозначног и непроменљивог идентитета кроз концепте другости и Другог и феномен егзила. Показано је како ови друштвени феномени типични за 20. век доприносе отварању идентитета ка другим симболичким структурама друштва, како се идентитет конституише кроз друге, те како је он услед тога децентриран и склон променама, умножавању, дељењу, и схваћен као друштвени или дискурзивни конструкт. У *трећем потпоглављу*, насловљеном „Рикерово поимање ‘наративног идентитета’“ засебно се излаже Рикерова теорија наративног идентитета, коју је кандидаткиња истакла као посебан начин разумевања конституисања идентитета кроз другог, али и као поставку којом се објашњава човеков лични идентитет кроз основне елементе и структуру књижевног текста. Овиме се истиче могућност тумачења идентитета и модерног субјекта кроз њихове одразе у књижевности која их увек прати. *Четврто потпоглавље* насловљено „Децентрирање идентитета: од разлике до номадизма“ из перспективе филозофског концепта разлике и филозофије номадизма показује на који је начин картезијански и јединствени идентитет заснован на разуму постао несигурна и неутемељена категорија, те субјекат доживљава сталне промене идентитета услед расутости и децентрираности сопства које тежи сталном разбијању наметнутих друштвених конструката. *Последње потпоглавље* насловљено „Идентитет у доба технолошке транзиције и еволуције“ износи главне аспекте постхуманистичког разумевања идентитета и субјекта. У овом поглављу су представљени најзначајнији феномени конституисања идентитета под утицајем технолошки измењене средине, информатички кодираног простора и медијатизоване стварности, што кандидаткињи служи као основа за тумачење суштинских измена у разумевању и означавању самог човека.

Четврто поглавље: Шпанска послератна стварност и шпански послератни роман представља преглед савремене шпанске књижевности кроз паралелу са историјом Шпаније од Шпанског грађанског рата до данашњих дана, а подељено је на три потпоглавља. У *првом потпоглављу*, насловљеном „Шпански грађански рат и Франкова Шпанија“ дат је краћи опис најзначајнијих фактора избијања Шпанског грађанског рата, супротстављених идеологија, резултата рата као и последица које је рат оставио на шпанско друштво и културну стварност Шпаније. У *другом потпоглављу*, под насловом „Одрази Шпанског грађанског рата и франкизма у шпанској послератној књижевности“ кандидаткиња је дала хронолошки преглед шпанске послератне књижевности, пратећи различите књижевне тенденције, стилове и генерације писаца које су настајале и развијале се у периоду власти диктатора Франсиска Франка до његове смрти када је уследила демократска транзиција. Поглавље прати историју шпанске књижевности од 40-их година 20. века, од присуства тременизма и егзистенцијализма у шпанској књижевности, до најаве постмодернистичких тенденција у шпанској књижевности чији одрази и даље трају. У *трећем потпоглављу* под насловом „Шпански роман након франкизма: роман демократске транзиције и постмодернизам“ описују се тенденције и одлике савременог шпанског романа од 1975. године до данашњих дана. Истакнути су најзначајнији аутори и врсте романа које прате нове културно-политичке околности у земљи. Поглавље је завршено ситуирањем аутора Хуана Гојтисола у овај контекст, и представљањем односа његовог стваралаштва и књижевно-историјске панораме тадашње Шпаније.

Пето поглавље: Хуан Гојтисоло: од живота до текста и *vice versa* подразумева кратак биографски приказ аутора Хуана Гојтисола, уз паралелни критички приказ његовог дела. Поглавље је подељено на четири потпоглавља, од којих *прво потпоглавље*, насловљено „Одрастање и књижевни почеци“, представља почетак Гојтисоловог књижевног стваралаштва и важне утицаје на његово дело, међу њима утицај послератне атмосфере у Шпанији, као и кратак опис главних одлика романа који припадају овој првој фази његовог стваралаштва. У *другом потпоглављу* насловљеном „Откривање другости и зрели период стварања“ кандидаткиња истиче Гојтисолово напуштање Шпаније и одлазак у добровољни егзил као кључне за промену његове поетике и за почетак зрелог периода стварања у коме је написао најзначајније романе, а који су анализирани у дисертацији. Описан је значај ауторових путовања, рецепције различитих књижевних и теоријских утицаја, ангажовање у промовисању хетерогености и диверзитета друштва, као и његово поимање идентитета субјекта као променљивог, разноликог и вишезначног. У овом поглављу су изнете најзначајније одлике Гојтисолових романа зрелог периода, а на крају поглавља је дат кратак преглед и подела његовог целокупног стваралаштва, како критичко-теоријског, тако и новинарског и есејистичког. *Треће потпоглавље* насловљено је „Ауторов номадизам и идентитет“, и у њему је наглашен значај ауторових путовања и симболичног бескућништва које је прихватио као једини морално прихватљив начин постојања, негирајући важност и истинитост идентитетских одређења, а што је пренео на своје романе. Кандидаткиња је јасно истакла значај Гојтисоловог демистификаторског позива и представила аутора кроз контекст детериторијализаторске традиције, номадизма и етике другости. У *четвртном потпоглављу*, под насловом „Гојтисолов постмодернизам“, кандидаткиња представља постмодернистичке одлике Гојтисолових романа уз осврт на полемику око убрајања Гојтисола у шпанске постмодернисте. Као постмодернистичке истакнуте су преваходно формалне одлике његових романа и јунака, али и неке од идеја и тема које обрађивао, као што су демистификација националних обележја, рушење хијерархија и граница између култура, истраживање

централизујућих политичких система и јединствености идентитета. Цело поглавље је закључено назнакама о Гојтисоловој континуираној тежњи за изналажењем адекватних начина за приказ суштине човека и његовог развојног пута, која се може разумети и тумачити у хоризонту актуелних друштвено-политичких дешавања, а самим тим и прелаза ка постхуманистичком превредновању хуманитета и идентитета.

Шесто поглавље: Од потраге за идентитетом до деконструкције идентитета: „Трилогија Алвара Мендиоле“ је прво поглавље аналитичког дела дисертације и подељено је на три потпоглавља, од којих је свако додатно подељено на нове одељке. У овом поглављу кандидаткиња разматра идентитет протагонисте романа који чине „Трилогију Алвара Мендиоле“: *Знаци идентитета*, *Гроф дон Хулијан* и *Хуан без Земље*, користећи се раније образложеним концептима постструктуралистичких и постмодернистичких теорија. Идентитет главног јунака поменутих романа се првенствено разматра са аспекта потраге за конститутивним елементима идентитета и жеље за успостављањем сопственог идентитета, који је уздрман ратом, егзилом и откривањем другости. Ова идентитетска потрага резултира немогућношћу да се поврати и реконструише првобитни идентитет јунака условљен породичним, језичким, културним и националним одређењима. Тако се у *првом потпоглављу* насловљеном „Конституисање идентитета у роману *Знаци идентитета*“ кандидаткиња бави проблематиком потребе јунака за успостављањем идентитета и за проналажењем знакова који имплицирају континуитет идентитета. Ова линија анализе се проширује у посебном одељку првог потпоглавља, које је насловљено „*Конституисање и урушавање идентитета кроз генеалошке слике*“ у коме се анализира улога јунакових сећања из детињства на породицу, васпитање и шпанску културу, показујући класно и национално наслеђе као илузорно и променљиво. Најважнији закључак је да се све првобитне идентитетске категорије откривају као конструкти који се могу урушити под утицајем одређеног историјског догађаја или животног искуства и који су стога нестални и заменљиви. У другом одељку првог потпоглавља, под насловом „Конституисање идентитета кроз Другог“, кандидаткиња анализира могућности изградње идентитета кроз релације са другима. Овај одељак је додатно издељен на два мања, од којих први носи наслов „Конституисање идентитета кроз колективно и национално“ и подразумева анализу утицаја колектива и различитих друштвених класа на формирање јунаковог идентитета. Као најзначајнија истичу се искуства јунака са припадницима других друштвених класа, припадницима сопственог народа у избеглиштву, члановима различитих политичких удружења, али и са пријатељима и људима који су блиско утицали на његов карактер. Други пододељак, под насловом „Покушај конституисања идентитета кроз љубав: ка расипању идентитета“, представља анализу улога које други као објекат љубави има за конституисање идентитета јунака. Кандидаткиња издваја овај пододељак као значајан јер представља јунаково проналажење уточишта и сигурности у љубави према другој особи, коју побуђује сличност са њом, као једине могућности да се јунак изнова идентитетски успостави. Међутим, кандидаткиња показује да и овај модус конституисања идентитета резултира недостатком и празнином, која се показала као иманентно урезана у јунака од напуштања породице и дома. У *другом потпоглављу* шестог поглавља, насловљеном „Идентитет егзиланта и номада у романима *Знаци идентитета* и *Гроф дон Хулијан*“ кандидаткиња анализира одлике идентитета јунака који је првобитно егзилант и који прихвата ову позицију као једини могући начин постојања, а који се у таквим околностима спознаје и као номад. У овом потпоглављу је као кључан изнет утицај егзила на формирање идентитета и на ревидирање начина на који се идентитет успоставља, развија и дефинише. Ово потпоглавље је подељено на два мања одељка, од којих је у првом, под насловом „‘Драма повратка’ vs. патос егзила

у роману *Знаци идентитета*“ кандидаткиња конкретније анализира жeљу јунака у роману *Знаци идентитета* за повратком у изгубљени дом, наспрам патоса егзила који имплицира дисконтинуитет и раскорењеност. Овом анализом је установљена немогућност јунаковог проналажења некадашњих идентитетских знакова као конститутивних и кључних за његов идентитет, што је, како закључује кандидаткиња, резултирало афирмацијом његове раскорењености и преласком према постмодернистичкој фигурацији идентитета: луталици или вагабунду. Други одељак овог потпоглавља је насловљен „Постмодернистичка деконструкција идентитета егзиланта у роману *Гроф дон Хулијан*“ и у њему се представља деконструкција јунаковог првобитног идентитета, што кандидаткиња показује као директни контраст са јунаковим претходно исказаном потрагом за идентитетом и жељом за поновним идентитетским утемељењем. Ипак, ова нова идентитетска фаза јунака је приказана и као последица немогућности јунакових претходних неуспелих покушаја проналажења идентитетских чинилаца у породици, дому, народу, вери, језику, пријатељима и љубави. Треба истаћи да је у овом одељку кандидаткиња развила тему деконструкције идентитета кроз демистификацију великих националних наратива, што је у складу са претходно описаним тенденцијама Гојтисолове поетике. У *трећем потпоглављу* под насловом „Номадизам и детериторијализација као идеје о крају идентитета у ‘Трилогији Алвара Мендиоле’“: ка роману *Хуан без Земље*“ кандидаткиња анализира процес разградње и коначног губитка јунаковог идентитета кроз феномене номадизма и детериторијализације на примеру романа *Хуан без Земље*. Ово потпоглавље је додатно подељено на два одељка у којима се ближе анализира сам почетак развоја детериторијализације јунака и номадског развоја јунака у претходним романима „Трилогије Алвара Мендиоле“: *Знаци идентитета* и *Гроф дон Хулијан*. У првом одељку насловљеном „Почеци детериторијализаторског процеса и номадског развоја јунака у романима *Знаци идентитета* и *Гроф дон Хулијан*“ као најважнији фактори за почетак оваквог идентитетског развоја јунака истичу јунаков егзил, демистификација симболичких структура везаних за дом, отварање ка другима и жеља за деконструкцијом идентитета. Кандидаткиња је на претходно анализираним романима применила нове концепте и указала на полазне тачке формирања јунакове номадске идентитетске фигурације. У том смислу следећи одељак насловљен „Крај идентитетске детериторијализације и номадског формирања јунака у роману *Хуан без Земље*“ представља наставак ових идеја, уз истицање завршног и коначног постизања јунакове номадске идентитетске фигурације и слободе од датих идентитетских одређења. У овом одељку кандидаткиња анализира идентитет јунака у роману *Хуан без Земље* као обележен жељом за идентитетском слободом, кроз спровођење ослобођења од свих симболичких категорија везаних за културу дома, тј. Шпаније, што је такође приказано као остварено кроз демистификацију и деконструкцију не само кључних мотива, тема и идеологема из шпанске културе и историје, већ и кроз формалну деконструкцију, на нивоу ауторовог језика и стила и структурације фабуле. Закључено је да на крају романа *Хуан без Земље* јунак постиже нови идентитет потпуним преласком у други симболички систем, што је иницирано напуштањем матерњег језика као последњег симболичког упоришта. Од посебног је значаја што је кандидаткиња у овом роману тумачила и јунакову критику ширег западноевропског културног простора заснованог на идеолошким поставкама хуманизма, што ће се показати као веза са наредним романима тумаченим у оквиру дисертације, као и са другим делом задатих циљева истраживања назначених оквиром дисертације.

У седмом поглављу: **Постмодернистичко превредновање хуманитета и идентитета у романима *Призори након битке* и *Прогнан са свих страна*** кандидаткиња је у пет потпоглавља изложила елементе постмодернистичке поетике и

разумевања идентитета у одабраним Гојтисоловим романима, кроз његов критички однос према култури савременог хуманитета и вредности западноевропског хуманизма. У овој анализи је паралелно испраћен низ промена везаних за поимања идентитета савременог субјекта, обележен феноменима специфичним за постмодерно доба и стање друштва: пропалим хуманистичким идеологијама, конзумеризмом, медијским симулацијама и умножавањем значења и истина. Анализом су обухваћени тематски, идејни и формални постмодернистички аспекти одабраних романа, па се тако у *првом потпоглављу*, под насловом „Хибридизација, плуралност и парадокс западноевропског друштвеног простора“, кандидаткиња бави феноменом хибридности култура и етничким диверзитетом као основама Гојтисолове поетике која прати романе *Призори након битке* и *Прогнан са свих страна*. Приказано је како ови феномени неизбежно прате савремено културно окружење, мењајући услове и факторе конституисања идентитета јунака. Кључне тезе овакве анализе воде ка закључку да је аутор тежио описивању ових феномена и њихових пратећих последица као одраза илузорности и парадоксалности хуманистичког система вредности, који је због тога неопходно испитати и реконструисати, а што се кључно одражава на неопходност нових фигурација идентитета: флексибилних, променљивих, децентрираних, плуралних и хибридних. *Друго потпоглавље* насловљено „Расејање савременог хуманитета и разоткривање идеолошких симулација стварности и паноптизма“ обухвата анализу процеса дисеминације савременог хуманитета и његовог превођења у симулакрум и виртуелност у роману *Прогнан са свих страна* са компаративним освртом на роман *Призори након битке*. Кандидаткиња је у овом потпоглављу представила на који начин је аутор постигао деконструкцију савремених идеологија и дискурса који конструишу савремену стварност, концентришући анализу око издвојених идеологема присутних у оба романа. Закључује да су постмодернистичка критика и делегитимизација званичних дискурса и идеја савременог хуманизма међу основним циљевима оба романа. *Треће потпоглавље* је насловљено „Наративни и дискурзивни меланж у романима *Призори након битке* и *Прогнан са свих страна*“ обухвата анализу стилске, жанровске, идејне и лексичке разноврсности одабраних романа, као и функцију еклектицизма у циљу постмодернистичкох испитивања и превредновања хуманитета и принципа на којима функционише. Кандидаткиња је истакла постмодернистичке поступке које аутор користи у овим романима, групишући различита поглавља романа према сличностима у структурирацији или у критичкој и идејној мотивацији аутора. Закључује да оба романа представљају субверзију идеолошких манипулација савременог хуманизма и да позивају на разградњу ригидних дискурзивних калуца према којима се конституише идентитет јунака. У *четвртном потпоглављу* насловљеном „Идентитет јунака и роман као палимпсести идеологија, града и биографије аутора: *Призори након битке* и *Прогнан са свих страна*“ кандидаткиња анализира идентитет јунака у спрези са његовим друштвеним и симболичким окружењем, али и кроз његове аутофиктивне релације са аутором Хуаном Гојтисолом. У том смеру се износе утицај идеологија, дискурзивних стратегија и јединица, савремених друштвених знакова и феномена, медија и сложене семиотике града на умножавање, дисеминацију и усложњавање јунаковог идентитета. Кандидаткиња је показала да идентитет јунака представља огледало постмодерног стања и палимпсест на коме се налазе трагови анализираних аспеката постмодерне културе и друштва. Са друге стране, значајно је истакнут низ веза и аутофиктивних преноса из ауторове биографије у лик главног јунака романа. У последњем, *петом потпоглављу*, под насловом „Дисеминација идентитета јунака у романима *Призори након битке* и *Прогнан са свих страна*“ анализиран је идентитет јунака у одабраним романима кроз постмодернистички концепт дисеминације. Идентитет јунака је

анализиран као афирмација иманентне разлике унутар субјекта, као променљив и умножен у складу са различитим просторима у којима се развија и различитим фабулама које гради и у којима учествује. Дисеминација идентитета јунака је у оба романа анализирана појединачно и компаративно, уз назначивање различитих идентитета које јунак унутар себе развија, али и тачака које чине константу његовог идентитета. Као закључак ове анализе кандидаткиња је истакла да идентитет Гојтисоловог јунака упућује на немогућност поседовања непроменљивог и јединственог картезијански утемељеног идентитета, будући да је идентитет подложен дисеминацији и игри, отворен и склон променама у складу са фантазијама субјекта, због чега је савремени субјекат шизофрен и номадски.

Осмо поглавље: Постхуманистичко превазилажење идентитета у романима Хуана Гојтисола представља покушај дефинисања идентитета јунака у романима Хуана Гојтисола као субјекта чије постојање упућује на развој постхуманистичке концепције идентитета, а који своје коначно обликовање достиже у роману *Прогнан са свих страна*. Постхуманистичка анализа идентитета јунака концентрише се око концепата и смерница као што су постантропоцентризам, критика хуманизма и репресивног рационализма, превазилажење дискурса специзма, афирмација нељудског и нехуманог као конститутивних елемената човекове природе, као и кроз феномене дематеријализације човека и његовог превођења у информатички образац и форме виртуелне егзистенције. Поглавље је подељено на четири потпоглавља, од којих је последње додатно подељено на још два одељка. *Прво потпоглавље*, које носи наслов „Назнаке развоја постхуманистичке критичке перспективе у Гојтисоловим романима *Знаци идентитета* и *Гроф дон Хулијан*“, представља осврт на романе *Знаци идентитета* и *Гроф дон Хулијан* у којима кандидаткиња препознаје полазне тачке касније постхуманистичке фигурације књижевног јунака. *Друго потпоглавље* насловљено „Назнаке постантропоцентризма и постхуманизма у роману *Хуан без Земље*“ тумачи развојну путању постхуманистичке фигурације идентитета Гојтисоловог јунака, преваходно кроз постантропоцентричне идеје аутора које су присутне у темама, мотивима и фабули романа, као и кроз јунакову тежњу за превазилажењем хуманистички успостављених хијерархија, граница нормалности, живота и смрти, свести и подсвести, као и за релативизацијом разума кроз давање примарне улоге ирационалном. У *трећем потпоглављу* „Постхуманистички потенцијали романа *Призори након битке*“ истиче се могућност постхуманистичког читања и тумачења романа *Призори након битке*, пошавши од тезе да аутор у овом роману деконструира западну цивилизацијску симболичку парадигму, укључујући низ елемената везаних за анимално, ирационално, нехумано и технократизовано. Кандидаткиња потврђује постхуманистичке потенцијале овог романа кроз анализу јунакових жеља за уништењем илузорности натурализованих хуманистичких вредности и кроз анализу некохерентности јунака као субјекта који је умножен на више различитих измаштаних идентитета. У том смеру она истиче да јунаков идентитет у овом роману може бити схваћен као најави постхуманистичког идентитета заснованог на плуралитету који окружује и идентитетски одређује савременог субјекта, а што је представила као тачку повезивања са последњом постхуманистичком фигурацијом Гојтисоловог јунака. Ово потпоглавље се закључује ставом да роман *Призори након битке* може бити посматран као значајан израз ауторове постхуманистичке критичке перспективе против биополитике суштински нехуманог хуманизма, на чије илузије и замке аутор жели да упозори кроз уништење свог расутог јунака. *Четврто потпоглавље* је насловљено „Постхуманистички оквир и фигурација идентитета Монструма из Сантјеа у роману *Прогнан са свих страна*“, а главни циљ потпоглавља је тумачење ауторових постхуманистичких идеја и постхуманистичке

критичке дистанце према савременом технолошки и информатички унапређеном човечанству, превасходно кроз разматрање нове фигурације идентитета јунака и елемената простора у које је смештена радња романа. У анализи су истакнути феномени виртуелног простора, технократизоване стварности, виртуелних идентитета, померања граница живота и смрти и суштинске хибридизације сфере живота која обухвата органско и неорганско, природно и артифицијелно, уз наглашавање ауторове тежње да упозори на развој сајберкултуре и технокултуре. Главни део овог потпоглавља концентрише се око тумачења постхуманистичких аспеката јунаковог идентитета у роману *Прогнан са свих страна*, међу којима је кандидаткиња истакла следеће: испуњење концепта нехуманог, остварење виртуелног идентитета субјекта, растеловљеност субјекта, дигитализацију јунаковог бића, јунакову аутопоетичност, трансверзалност и хипермедијалност јунакових идентитета. У првом одељку овог потпоглавља, под насловом „*Функције виртуелне стварности и сајбер простора у роману Прогнан са свих страна*“ кандидаткиња се бави наративним функцијама виртуелне стварности и сајбер простора, као и питањем на који начин ове врсте вештачких простора утичу на конституисање и функционисање идентитета јунака као савременог субјекта. У другом одељку овог потпоглавља, под насловом „*Књижевни текст као виртуелна стварност и сајбер простор на примеру романа Прогнан са свих страна*“ кандидаткиња упућује на текст Гојтисоловог романа као на могућност откривања нових форми и модуса структурирања романа, који своје паралеле могу наћи у систему и структури виртуелних простора. Тако кандидаткиња износи низ сличности између Гојтисоловог текста као књижевног и нових форми текстова који су технолошки генерисани и утемељени, те функционишу као информатички кодови о обрасци. Овиме је кандидаткиња указала на актуелност Гојтисоловог последњег романа и на његову тенденцију да одрази контекст савременог човечанства у свом књижевном тексту.

Закључујући рад у **деветом поглављу: Закључак**, кандидаткиња Јелица Вељовић синтетичким и дедуктивним приступом указује на резултате до којих је дошла у истраживању идентитета јунака у одабраним романима аутора Хуана Гојтисола. Закључци су предочени у складу са уведеним теоријским и концептуалним оквиром, пратећи одабране теоријско-методолошке моделе и саму структуру дисертације.

Увид у **десето поглавље Литература** и списак 1. Примарне литературе (7 библиографских јединица) и 2. Секундарне литературе (306 библиографских јединица), казује да је кандидаткиња обухватила релевантну литературу из области књижевноисторијских и књижевнотеоријских истраживања књижевности.

На крају рада налазе се потребни обрасци 1 и 2.

II Оцена испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Докторска дисертација Јелице Вељовић, под насловом *Хумани и постхумани идентитет јунака у романима Хуана Гојтисола* пружила је увид у недовољно истражене видове одабраних романа шпанског књижевника Хуана Гојтисола и понудила нове одговоре у вези са његовом поетиком по питању различитих форми идентитета модерног субјекта. Пратећи хронолошки одабране романе као одразе ауторових књижевних тенденција и уметничко-теоријских принципа и идеја, кандидаткиња је успела да испрати њихову развојну путању, описујући дијахронијски панораму ауторових погледа на идентитет у ширем друштвеном и идеолошком контексту 20. и 21. века. Дисертација Јелице Вељовић приказује комплексност

Гојтисолових представа и поимања идентитета као никада актуелнијег и испитиванијег друштвеног феномена и концепта, кроз који се може увидети ширина хоризонта који повезује стварност човечанства и књижевност. Обим истраживања кандидаткиње обухватио је како хронолошко, теоријско и концептуално смењивање представа идентитета, тако и генезу и динамику свих фактора који на идентитет утичу и који у његов састав могу ући. Посебно треба истаћи да је кандидаткиња приказала ауторово поимање идентитета на примеру промена идентитета његовог књижевног јунака, обухватајући спектар теорија које означавају велики друштвени и теоријски прелаз од хуманизма до постхуманизма. Гојтисолова дела, како по питању идентитета јунака, тако и по питању формалних одлика романа, до сада нису била тумачена у светлу постхуманистичког теоријско-концептуалног апарата, што се сматра посебним доприносом ове докторске дисертације.

III Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области и оцена њене оригиналности

Докторска дисертација Јелице Вељовић припада подручјима опште и шпанске књижевне теорије и књижевне историје 20. века, на преласку у 21. век, и у том смислу прати актуелност тема и идеја, како у шпанском, тако и у ширем светском књижевном контексту. Тема која је обрађена дисертацијом није била предмет досадашњих систематских истраживања у критици и науци у оквиру хиспанских књижевности, што упућује на њен значај и оригиналност.

Кандидаткиња је показала како се развојни пут ауторових различитих стваралачких усмерења и различитих концепција о идентитету може приказати кроз различите модусе превазилажења хуманизма, и то кроз интерпретацију развоја идентитета главног јунака одабраних романа. У том смислу се проучавање идентитета јунака у романима који су овом дисертацијом обухваћени показало као адекватан и иновативан начин разумевања пишчевих општих књижевних ставова и основних естетских и етичких идеја. Значајно је то што се дисертацијом приказује значај проучавања идентитета као друштвене категорије и феномена кроз књижевност, која нуди адекватне одразе савременог човечанства и савременог човека, осветљавајући ширину и разноликост идентитетских фигурација човека. Оно што је посебно значајно је да се на таквом путу истраживања и интерпретирања идентитета јунака у Гојтисоловим романима показало да је дошло до постепеног али јасног напуштања традиционалног поимања идентитета као сталног, непроменљивог, монолитног и природно датог, утемељеног на картезијанској афирмацији разума и индивидуалности субјекта. Циљ Јелице Вељовић је био да прикаже широки контекст и смену фактора који су довели до напуштања модернистичке, рационалне и просветитељске концепције идентитета, што је успешно приказала анализом јунака у Гојтисоловим романима, који је тумачен као симболични приказ прелаза од хуманистичког ка постхуманистичком поимању идентитета, а затим и самог субјекта и бића.

Рад се показао подстицајним за нова истраживања идентитета у контексту стваралаштва Хуана Гојтисола, и то превасходно као једне од кључних тачака ауторовог интересовања, кроз који се може проучити његова целокупна поетика и остатак стваралаштва. Кандидаткиња је показала могућности тумачења Гојтисоловог стваралаштва из перспективе филозофије детериторијализације, номадизма и номадске естетике, а затим и кроз филозофске концепте разлике и симулакрума. Теза такође потврђује повезаност Гојтисолове поетике са постмодернистичким идејама и приповедачким средствима, иако аутор није био увек сврстан у групу постмодернистичких шпанских писаца. Радом је покривено широко теоријско и

критичко проучавање књижевног опуса Хуана Гојтисола, референтних аутора и издања, те се стога може узети као полазна тачка за опште упућивање у поезију аутора. Како је литература везана за теорије постхуманизма представљена подједнако темељно и у широкој перспективи, рад се може сматрати и добрим и темељним увидом у основне и новије постулате постхуманизма у друштвено-хуманистичким наукама. Може се рећи да за сваки од ових аспеката, како теоријских тако и критичких, ова дисертација може бити основа за нове читалачке и интерпретативне могућности.

Посебан допринос дисертације је давање увида у развој постхуманистичке мисли, представљање теоријских основа постхуманизма и утицаја из различитих друштвених наука, али и различитих тенденција који се у оквиру овог правца промишљања јављају. Ова дисертација представља уједно и прву постхуманистичку анализу Гојтисолових романа, али и тумачење и представу развоја Гојтисолових постхуманистичких тенденција и идеја. У том смислу је дат важан допринос за разумевање и даље интерпретирање и ишчитавање стваралаштва Хуана Гојтисола. Дисертација је стога, према свим научним критеријумима, вредно и оригинално научно дело.

IV Научни резултати докторске дисертације, примењивост и корисност резултата у теорији и пракси и начин презентовања резултата научној јавности

Докторска дисертација Јелице Вељовић од вишеструког је значаја јер:

- доноси шира знања и додатне могућности тумачења идентитета књижевних јунака кроз међуоднос различитих друштвено-хуманистичких дисциплина,
- постулира развој идентитета аутофиктивног књижевног јунака шпанског писца Хуана Гојтисола у одабраним романима,
- открива интерпретативни потенцијал поезије аутора и његовог стваралаштва кроз представе различитих поимања и конституисања идентитета као симболичке категорије,
- представља различите фигурације идентитета савременог субјекта на примеру књижевног јунака,
- паралелно прати историју ауторовог стваралаштва, развојне путање јунака и ширег књижевног, историјског, теоријског и идеолошког хоризонта хуманитета 20. и 21. века,
- прати сложени прелаз од хуманистичког поимања идентитета и субјекта према постхуманистичком систему,
- прати утицај савременог и актуелног технолошког и информатичког развоја на успостављање и функционисање идентитета,
- указује на могућности интерпретације романа Хуана Гојтисола кроз постхуманистичке теорије и концепте.

Због наведеног дисертација Јелице Вељовић има велику примењивост у будућим проучавањима постхуманизма, студија идентитета, поезије Хуана Гојтисола,

савременог шпанског романа, односа књижевног јунака и друштвене стварности, веза виртуелне стварности и информатичких наратива са књижевним текстовима.

V Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

Јелица Вељовић је објављивала радове (21 објављен рад) у националним зборницима и часописима са листе ресорног Министарства, као и у часописима, зборницима и монографијама у иностранству. Сви објављени радови припадају књижевноисторијској и књижевнотеоријској области, а у њима се испитују теоријски и критички проблеми шпанске и хиспаноамеричке књижевности у различитим књижевним епохама. Од објављених радова издвајамо дванаест најрелевантнијих оригиналних ауторских радова, објављених у националним и међународним издањима, на српском и шпанском језику, из категорија M51, M14, M45 и M63:

Радови из категорије M51:

Вељовић, Јелица. „Историографска метафикција и постмодерна деконструкција: Борхес – Бертолучи“, *Наслеђе*, год. 12/ бр. 31, Крагујевац, 2015. године, стр. 253-270. (821.134.2(82).09 BorgesJ.L., 791.633-051 BertolucciB./ ISSN 1820-1768)

Радови из категорије M52:

Veljović, Jelica. „Una lectura postmoderna de Borges: Judas como la Otriedad de Dios“, *Colindancias*, Revista de la Red Regional de hispanistas de Hungría, Rumanía y Serbia, IV/ 4, 2013, pp. 163-171 (УДК Colindancias (2013) 4: 163-171/ ISSN: 2067-9092).

Veljović, Jelica. „La constitución de la identidad marginada en la novela *Señas de identidad de Juan Goytisolo*“, *Verba hispánica*, 22, 2014. pp. 197-212. (DOI: 10.4312/vh.22.1.197-212/ ISSN 0353-9660).

Veljović, Jelica. „'Je pense, donc je pense l'autre': Borges y Derrida en el contexto derridiano“, *Verba hispánica*, No. 25, 2017., pp. 323-337.(DOI: 10.4312/vh.25.1.319-333 / ISSN: 0353-9660)

Вељовић, Јелица. „Бахтинова теорија романа и Сервантесов Дон Кихоте од Манче“, *Лунар*, 48, Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, 2012, стр. 23-39 (УДК 82.0 Бахтин М. М. 821.134.2-31.09 Сервантес Сааведра М./ ISSN 1450-8338).

Радови из категорије M14:

Вељовић, Јелица. „На раскршћу фикција: 'Дон Кихоте' између Византије и Запада, између вертикалног и линеарног“, у: Бошковић Драган (ур.), *Византија у (српској) књижевности и култури од средњег до двадесет и првог века*, (Зборник радова са научног округлог стола у оквиру пројекта 178018), Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2013. године, стр. 257-268 (УДК 930.85(495.02):821.134.2-31.09 Cervantes Saavedra, M. de/ ISBN 978-86-85991-57-8).

Veljović, Jelica. „Los espacios (meta)reales: *El exiliado de aquí y de allá* de Juan Goytisolo“, у: Greco, Pache Carballo (ур.), *Variaciones de lo metarreal en la España de los siglos XX y XXI*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2014, pp. 209-219 (ISBN: 978-84-16095-65-0).

Veljović, Jelica. „La cena de Don Juan como contrapunto cultural“: у: Jesús Murillo Sagredo, Laura Peña García (ур.), *Sobremesas literarias: en torno a la gastronomía en las letras hispánicas*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2015, pp. 283-293. (ISBN: 978-84-16345-45-8).

Veljović, Jelica. „De la identidad a la diversidad: novelas de Juan Goytisolo“, у: S.

Sanz Villanueva, F. Galindo Arranz, F. López Criado (ur.), *La diversidad en literatura, el cine y la prensa española contemporánea*, A Coruña: Andavira Editora, 2016, pp. 163-171. (ISBN 978-84-8408-922-3).

Вељовић Јелица, „Постхуманистичка дилема Саут Парка: сајбер бука у тишини стварног”, *Тишина* (Зборник са Једанаестог међународног научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност*), књ. 2, одговорни уредник Драган Бошковић, Часлав Николић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2017, стр. 311-321. (УДК 82.0:1:2-444.6 / ISBN 978-86-80796-08-6).

Радови из категорије М45:

Вељовић, Јелица. „Игре не/припадања: детериторијализаторска срећа у Гојтисоловом роману *Гроф дон Хулијан*“, у: Драган Бошковић (ур.), *Срећа*, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2015, стр. 221-235 (UDK 821.134.2-31.09 Goytisoló J.; UDK 821.134.2.09:17.023.34; ISBN 978-86-85991-86-8).

Радови из категорије М63:

Veljović, Jelica. „La recepción de la novela española contemporánea en Serbia“, en: Anđelka Pejović, Ana Jovanović, Ivana Vučina Simović, Mirjana Sekulić, Vladimir Karanović, Aneta Trivić (eds.), *Estudios hispánicos en la cultura y ciencia serbia*, Facultad de Filología y Artes, Kragujevac, 2016, pp. 149-156. (УДК 821.134.2-31.09'255.4 POSTMODERNIZAM, ISBN 978-86-85991-98-1).

VI Закључак и препорука

Докторска дисертација Јелице Вељовић представља оригиналан, темељан и аутентичан научни рад који нуди значајан допринос проучавању савремене шпанске књижевности. Кандидаткиња је у докторској дисертацији *Хумани и постхумани идентитет јунака у романима Хуана Гојтисола* показала упућеност у поље проучавања, најрелевантију литературу и референтне ауторе, као у владање књижевнонаучном методологијом, а затим и адекватну примену различитих техника анализе и синтезе обрађиване теме и корпуса, и прегледност у систематизацији аргумената, теза и закључака.

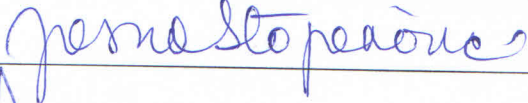
Због свих наведених ставки у овом реферату, предлажемо Наставно-научном већу Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу да прихвати овде предочену позитивну оцену о докторској дисертацији Јелице Вељовић, под насловом *Хумани и постхумани идентитет јунака у романима Хуана Гојтисола* и да кандидаткињи одобри усмену одбрану докторске дисертације пред овом Комисијом.

У Крагујевцу, фебруар 2018. године.

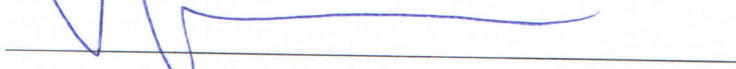

КОМИСИЈА

Др Јасна Стојановић, редовни професор, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, ужа научна област: *Шпанска књижевност*

_____

Др Драган Бошковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу, ужа научна област: *Српска књижевност*

_____

Др Владимир Карановић, доцент, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, ужа научна област: *Хиспанске књижевности*

_____